

cəlbediciliyinin daha da artırılmasına yönələn, keyfiyyətə yeni yanaşmalar əsasında qurulan bir dəyərləndirmə prosesidir. Əgər əvvəllər qurum tərəfindən biznes mühitinin dəyərləndirilməsi zamanı diqqət daha çox mikro və kiçik sahibkarlıq subyektlərinə yönəlirdisə, indi ölkədə biznes sahələrinin funksionallığı, bütövlükdə özəl sektorun inkişafına təsir göstərən biznes qaydaları və dövlət xidmətlərinin müqayisəli qiymətləndirilməsi xüsusi önəm daşıyır. “Əlverişli Biznes Mühiti” layihəsi ölkənin biznes və investisiya mühitinin əlverişliliyinin, yerli və xarici investorlar üçün cəlbediciliyinin daha da artırılmasına yönələn, keyfiyyətə yeni yanaşmalar əsasında qurulan bir dəyərləndirmə prosesidir [2].

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər. URL: <https://president.az/az/articles/view/50474>
2. Azərbaycan Investisiya Holdingi. URL: <https://aih.gov.az/>

XÜSUSİ QAYGIYA EHTİYACI OLAN UŞAQLARIN ŞƏXSİYYƏTİNİN FORMALAŞMASI İSTİQAMƏTİNDƏ APARILAN VALİDEYNLƏRLƏ ƏMƏKDAŞLIQ İŞLƏRİ

*Nəcəfova Günel Alim qızı
Mingəçevir Dövlət Universiteti*

Uşaqların sağlamlıq imkanları məhdudluğu günbəgün artmaqdadır. Bu artımın əsas səbəbləri arasında ekoloji şəraitin pozulması, gələcək valideynlərin və xüsusilə də anaların sağlamlıq problemləri, həll olunmamış sosial-iqtisadi problemlər sayıla bilər. Hazırda, dünya cəmiyyətində uşaqların sosiallaşmasına özəl diqqət ayrılır və ehtiyac vardır. Vurğulanmalıdır ki, bu məsələ ölkəmizdə hal-hazırda da aktualdır və çox böyük bir problemdir. Məhdudiyyətli şəxslərin valideynləri üçün uşaqlara qulluq məsuliyyətlidir. Uşaqlarının öyrənmə və sosiallaşma prosesində öhdəlikləri daha da artır. Çoxsaylı araşdırmalar göstərir ki, bu qəbildən olanların valideynləri emosional gərginlik, həyəcan, günah hissi və s. mənfi emosiyalar keçirirlər və xroniki stress vəziyyətində olurlar. Bütün bunlar valideynlərin uşaqlarına olan münasibətlərinə təsir edir və uşaqların sağlamlıq və inkişafı üzərində olumsuz təsir göstərir. Bu kateqoriyadakı ailələr üçün dəstək proqramları və sosial yardım təşkilatları vacibdir.. Ailələrə edilən dəstək vasitəsilə valideynlər uşaqlarının problemləri ilə daha yaxşı başa çıxır və özlərini daha az stressli hiss edirlər.

Məhdudiyyətli uşağın ailədə doğulması valideynlər üçün fərqli bir hadisədir. Bu zaman onlar üçün 3 reaksiya növü mövcuddur:

- Passiv reaksiyalı ailələr - problemin ağırlığını başa düşmədə, qarşıya alınan tədbirlər haqqında qərar verilmədən təxirə salınma ilə əlaqəli olanlar;
- Hiperaktiv reaksiyalı ailələr - uşağı müalicəsi üçün çox işgörelər, yüksək dəyərləndirilən dərmanlara üstünlük verənlər, çoxsaylı klinikalara gedən və s
- Ortaq razılaşmış və razılaşmamış ailələr - təlimatları ardıcıl icra edənlər və ya problemin ağırlığı ilə mübarizədə hələ də qərar verməkdə çətinlik çəkənlər.

Sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların doğulması, ailə üzvləri üçün ağır bir psixoloji yüküdür. Mövcud proses zamanı, ailə üzvlərinin arasında münaqişələr, anlaşmazlıqlar və həyəcanlar artır. Bu amildən dolayı, əlil uşaqların valideynləri qarşısında böyük bir vəzifə qoyulur - uşağı müalicə etmək, onun ehtiyaclarına diqqət yetirmək və ailədə müsbət bir hava yaratmaq. Bu zaman, mədəni asudə vaxt üçün imkanlar azalır, uşaqların təhsili zəifləyir və valideynlərin sağlamlığı da ciddi risklərlə qarşılaşır. Cəmiyyətin bu problemlə uşaqlara və ailələrinə yalnızca az münasibət bəsləməsi də başqa bir problemdir. Bu, valideynləri belə bir addım atmağa məcbur edir və onları uşaqlarını körpələr evinə göndərməyə sürükləyir.

Məhdudiyyəti olanların cəmiyyətə adaptasiyası, inteqrasiyası, çox faktorlu bir məsələdir. Bu uşaqların böyüdüyü ailələr, tərbiyə və sağlamlıq xidmətlərindən kifayət qədər dəstək ala bilmədikləri üçün təklif və izolyasiya içində qalır. Bu durum məhdudiyyəti olanların sosiallaşmasını, mədəniyyətlə tanış olmağı, təhsil almağı və hətta mümkün karyera inkişafı üçün zəiflədir. Dövlət tərəfindən, hərtərəfli kömək yolları ilə, belə ailələrə yardım edilməlidir. Bu dəstək paketləri, sağlamlıq xidmətlərinin yanı sıra, təhsil, məşq proqramları da əhatə etməlidir. Beləliklə, onların valideynləriylə birlikdə inteqrasiyası mümkün olacaq və uşaqlar sosial, mədəni və təhsil sahələrində həyata keçirilən bir çox proseslərdən yararlanma biləcəklər. Həmçinin, cəmiyyətin mentalitetində dəyişikliklərə ehtiyac duyulur. Məhdudiyyəti olanlar və onların valideynləriylə birgə işləmək və onları cəmiyyətə inteqrasiya etmək, bütün cəmiyyətin məsuliyyəti altındadır. Bu uşaqların bədəni və zihni fəaliyyətlərinə əsaslanan təhsil, mədəniyyət və sosial proqramlar tətbiq edilməlidir. Bu sayədə, məhdudiyyəti olan uşaqları da cəmiyyətin bir parçası kimi görəcəklər və həyatlarını dolu dolu yaşaya biləcəklər.

Məhdudiyyəti olanların izolyasiya səbəblərindən biri, psixofiziki çatışmazlıqlar haqqında mövcud olan stereotiplərdir. Bu uşaqların küçələrdə, mədəniyyət ocaqlarında və digər cəmiyyət məkanlarında görmək çox nadirdir. Onların bir hissəsi məktəb-internatlarda təhsil alırlar. Buna baxmayaraq, bir hissəsi isə bütün günlərini evdə keçirməlidirlər. Məhdudiyyətli övladı olan ailələrə psixoloji konsultasiya və dəstək çox vacibdir. Onlara uşaqlarının bədən və ruh sağlamlığı ilə bağlı problemlərlə başa çıxmaqda bu dəstək kömək edir. Psixoloji yardım, valideynlərə uşaqlarının psixoloji inkişafını izləmək və onların psixoloji səhiyyəsinə idarə etmək, həmçinin mövcud vəziyyətə uyğun tədbirlər almaq üçün yönəldici məsləhətlər verir. Həmçinin, psixoloji konsultasiya, valideynlərin öz psixoloji sağlamlığı üçün də gərəklidir. Məhdudiyyətli övladı olan valideynlər ümumiyyətlə daha çox stresli və gərgin olmağa meyilli olurlar. Psixoloji dəstək, onların bu hissləri idarə edə bilmələrinə yardımçı olur və valideynlərin məhdudiyyətli övladları üçün daha səmərəli bir valideyn olmalarına kömək edir.

Göstərilən ümumi məsələlər, uşaqların bərpası üçün tədbirlərin aparılmasına kömək edir:

-Uşağın psixi inkişafı ilə işləyən insanlar özbaşınalığı və fərdi xarakterlərinə diqqət etməlidirlər;

-Müxtəlif qüsurlu və psixi inkişafında pozuntuları olan uşaqların qısa bir müddətdə müalicə edilməsi və tibbi-psixoloji-pedaqoji konsultasiyaya yönəldilməsi;

- Məhdudiyətli olanların ikincil qüsurlarının qarşısının alınması, psixoloji profilaktika və psixoloqiyena üzrə tövsiyələrin verilməsi;
- Ümumi hər bir kəs üçün təlim zamanı üzə çıxan çətinliklərin psixoloqiyə-pedaqoji düzəlişi üzrə məsləhətlərin hazırlanması;
- Ailədə uşaqların tərbiyəsi üzrə tövsiyələrin tətbiqi;
- Valideynlərlə psixoloji konsultasiya zamanı istənilən formada korreksiyonu işinin aparılması;
- Cəmiyyətdə maarifləndirmə işlərinin səhmlənməsi və uşaqların mümkün qədər çox insana çatdırılması.

DAVAMLİ İNKİŞAFDA BİOMÜXTƏLİFLİK DƏYƏRLƏRİ VƏ ONUN PRAKTİKİ ƏHƏMİYYƏTİ

*Nəsimova-Qurbanzadə Günay Namiq qızı, magistrant
Bakı Dövlət Universiteti*

İnsana estetik cəhətdən təsir edən əsas obyektlər təbiət obyektləridir. Ona görə də biomüxtəlifliyin əsl dəyəri ilə yanaşı onun estetik dəyəridə mövcuddur. Sadə bir misal biz təbiətdə real olaraq heç vaxt görmədiyimiz hər hansı bir canlı haqqında məlumatı ya sevinc, ya da kədər hissi ilə qarşılayırıq. Zövq almaq və ya məmnunluq duymaq dolayısı yolla da ola bilər. Məsələn, heç vaxt balina və ya zürafə görməyən insan üçün belə, təbiətdə hələ də bu və ya digər ekzotik növlərin qaldığını bilmək xoşdur. Biomüxtəlifliyin estetik dəyəri yüksəkdir.

İnsanların əksəriyyətində biomüxtəliflik müsbət emosiya doğurur. Onun haqqında düşünən zaman yamyaşıl meşələr, müxtəlif cür otlarla örtülmüş meşə talaları, savanna və çöllər, mərcan rifləri, heyvan və bitkilərin növ zənginliyinin müsbət emosiyalar doğurduğu müxtəlif təbiət guşələri xəyalən göz önünə gəlir. Estetik zövq olmasaydı, bizim bir sıra maraqlarımız və əyləncələrimiz, məsələn, idman balıqçılığı, ov, piyada gəzintilər, quşların cəh-cəhinə qulaq asmaq və s. öz mənasını itirərdi. İnsanlarda gözəl təbiət mənzərələrinin seyrinə dalmaq üçün mənəvi ehtiyac vardır.

Lakin biomüxtəlifliyin estetik dəyəri sadəcə gözəl və nəfis bir təbiət mənzərəsinə zövqlə tamaşa etməkdən daha yüksəkdir. Amma bu estetik zövq verən gözəlliyə münasibətimiz hansı səviyyədədir. Hər bir insan işləmək, fəaliyyət göstərməklə bərabər istirahət etməlidir. Ən yaxşı istirahət təbiətdə təşkil olunan istirahətdir. Biomüxtəliflik istirahətin təşkili üçün də böyük dəyərə malikdir. Gözəl landşaftlar, növlərlə zəngin ekosistemlər kimi təbii ehtiyatlar rekreasiyanın inkişafı üçün vacib şərtədir. Təsədüfüdür ki, təbiəti gözəl olan ölkələrdə turizm obyektlərinin sayı çox olur və bu ölkələrdə turizm sürətlə inkişaf edir. İnsanlar məhz gözəl təbiəti, gözəl mənzərəsi olan yerlərə gəlir və istirahət edirlər.

Azərbaycanda ekoturizmin inkişaf etdirilməsi üçün əlverişli imkanlar var. Ona görə ki, Respublikamızda dənizin olması, müxtəlif su hövzələrinin olması burada yay vaxtlarında istirahəti təşkil etməklə yanaşı ovçuluq məqsədli turizmin inkişafında şərait yaradır.

Biomüxtəlifliyin öyrənilməsinin əsas istiqamətləri aşağıdakılardır: